

INTERVIEW

DATA SOM ETNOGRAFISK OBJEKT

Et interview med professor Evelyn Ruppert

BRIT ROSS WINTHEREIK, LEA ENSLEV, KLAUS HØYER OG IDA EGE BIERING

Dette interview fandt sted på IT-Universitetet i København den 20. marts 2019, i forbindelse med at professor Evelyn Ruppert (Goldsmiths) leverede en keynote-tale på konferencen „Big Data and the Power of Narrative“. Vi gik ind i universitetets podcast-rum for at høre mere om, hvordan Ruppert kom til at arbejde med data, og hvad det vil sige at arbejde etnografisk i en datatæt verden.¹

Interviewet er foretaget af Brit Ross Winthereik og Klaus Høyer

Brit: Jeg vil gerne begynde med at spørge dig, hvordan du blev tiltrukket af spørgsmål om data i din forskning.

Ja. Det var lidt af en heldig tilfældighed, som disse ting ofte er. Da jeg havde færdiggjort min ph.d. i 2002, blev jeg ansat på et projekt, der involverede digitalisering af historiske folketællingsarkiver i Canada. Det involverede at gå tilbage til gamle håndskrevne dokumenter om, hvordan en folketælling blev udført. Vi skulle oversætte disse analoge, håndskrevne notater til digitalt format, men kom ind i en diskussion og debat omkring oversættelsesarbejdet. Og jeg begyndte at sætte spørgsmålstegn ved og observere alle de praksisser, der var involveret, og ved hvordan et håndskrevet arkiv blev dataficeret og kvantificeret: „Hvem er befolkningen i Canada?“

Det var ved at undersøge alle de uforudsete hændelser og uenighederne og oversættelserne fra de gamle folketællingsdokumenter til kvantificerede data, at jeg begyndte at blive meget interesseret i de praksisser, der producerer data.

Klaus: Har du et etnografisk yndlingseksempel, som du bruger til at forklare vigtigheden af at undersøge disse processer vedrørende dataficerings?

Til at begynde med undersøgte jeg det historisk, men så for virkelig at forstå praksisserne begyndte jeg i høj grad at bruge etnografiske metoder. Og eksemplet, som

jeg i høj grad i dag vil henvise til for at forstå, hvordan praksisser opererer, kommer fra et nyligt projekt, som er finansieret af et Consolidator Grant fra det Europæiske Forskningsråd. Det hedder „ARITHMUS – Peopling Europe. How Data Make a People“. I det projekt forsøger vi at forstå, hvordan data kommer til at definere Europas befolkning. Sammen med et team bestående af fem forskere har jeg arbejdet med det i cirka fem år, og det har givet mange indsigter i datapraksisser.

Et godt eksempel, som jeg vil fremhæve, er diskussionerne om at opgøre hjemløse mennesker i den europæiske union (EU). Dybest set er et af grundlagene ved befolkningsdata, ikke kun i EU, men også andre steder, at man har et defineret opholdssted. Befolkninger er i lang tid blevet opgjort med udgangspunkt i, hvor mennesker bor. Og det er klart, at der er en udfordring, når man så skal opgøre hjemløse mennesker. Her har jeg set, hvordan hjemløse mennesker ikke kun er blevet problematiseret som socialt marginale, men også statistisk marginaliserede, fordi de ikke har et defineret opholdssted og derfor er svære at opgøre. Definitionen på en befolkning og dens grundlag i en bolig er performativ og har så at sige skabt et problematisk emne, kaldet „den hjemløse person“. Jeg så, hvordan ingen kunne blive enige om, hvordan denne gruppe skulle opgøres eller defineres, og det blev tydeligt, at stater og regeringer gør det på et utal af forskellige måder. Derfor kan vi i dag sige, at „Hvad er en hjemløs person?“ og „Hvor mange af dem er der?“ er multipelt. Der er ikke én måde, hvorpå de bliver opgjort eller kendt eller inkluderet eller ekskluderet i en befolkning.

Klaus: Vil det sige, at det på en måde også er det, der undslipper entydig dataficering, som drog dig mod at undersøge disse processer?

På den ene side, ja, at vise, at undvigelse sker gennem et utal af forskellige praksisser. En måde at undvige på kunne vi sige var relateret til kategorisering eller definitioner. De måder, en krop bliver inkluderet i kraft af en definatorisk praksis. Men den anden side er, at der også er teknologier og teknikker, hvormed kroppe bliver tildelt kategorier.

Lad os antage, at hjemløse er inkluderet i en definition. Hvordan man så teknologisk tæller nogen, altså ekskluderer eller inkluderer, afhænger af metoden. Og eksemplet, jeg vil give, er befolkningsregistre, som primært er baseret på at have en bolig kontra andre metoder, som nogle stater har taget i brug, som er at tage hen til herberger og andre institutioner og opgøre kroppe i senge på et bestemt antal af nætter, og igen andre stater, som laver optællinger på en folketællingsnat ved at gå rundt i byen og sample: Hvor mange mennesker er der på gaden? Så der er et utal af forskellige måder at gøre det på, den opgørelse. Men det var et eksempel på, hvordan dette udvikler sig til at producere denne slags mangfoldighed.

Brit: For mig lyder det meget antropologisk, og du er her i København for at deltage i en konference om Big Data og narrativer, som er organiseret af en gruppe teknologiantropologer. Så vi er nysgerrige efter din mening om, om der er noget særligt antropologisk ved studier af Big Data og dataficering, som du kan pege på?

Antropologer slår hul på myten om dataficering som en regelret proces. Jeg anerkender, at ting er processuelle, men processer involverer et antal af praksisser. Og det, som meget antropologisk arbejde fremhæver, er de praksisser. Det åbner også op for, at der er mange forskellige momenter, der ikke bare er tekniske, men også politiske, i den måde, praksisser udfolder sig på. Så det er godt at snakke om dataficering, men det er også et metakoncept. En dataficering er situeret på specifikke måder. Og det er ved at tage højde for dens situerethed, at vi også kan gribe ind eller kritisere eller åbne dataficeringen op, så den kan kigges efter i sømmene.

Brit: Har du nogen synspunkter på den antropologiske forskning i data?

Antropologi skaber et stærkt bidrag til, hvordan data rejser og bevæger sig og bliver taget op på forskellige måder. Hvis vi taler om dataficering processuelt, forstår vi også, at det ikke kun handler om skabelsesmomenter eller oprindelse, men at data kommer til at have et liv og har et liv gennem den måde, de bliver cirkuleret på. De bliver taget op, fortolket og anvendt. Alle disse forskellige momenter kommer til at have virkelig vigtige effekter og konsekvenser. Så dataficering kunne også inkludere, hvad jeg gjorde i det projekt, som jeg nævnte i begyndelsen. Der gik vi tilbage i historien og begyndte at identificere nye kategorier og ting i de håndskrevne former, som aldrig blev til data tilbage i, lad os sige 1911. De har nu fået et liv her i det 21. århundrede.

Klaus: Da du snakkede om de hjemløse før, indikerede du nogle af de politiske implikationer af dataficering. Hvis den antropologiske tilgang er at udfolde praksisserne snarere end at antage en standardiseret abstrakt „dataficeringsproces“, der kan gentages og opskaleres, åbner det så for andre muligheder – praktisk og politisk – for intervention?

Lad mig først kommentere på de praktiske og politiske implikationer af hjemløsedata. EU's arbejde og debatterne, som jeg observerede, påvirkede, hvordan ressourcer ville blive allokeret, og måske, hvordan en gruppe og et samfund kan blive til et spørgsmål om politik og et spørgsmål om intervention. Et tal kunne resultere i flere ressourcer eller politiske handlinger, fordi de nu er anerkendte. Så det er anerkendelsen, der kan give disse effekter. Et lignende eksempel, som

berører mig i øjeblikket, er selvfølgelig debatterne om migrationsdata. At hvilket antal migranter der bliver rapporteret, kan have store politiske konsekvenser. Det ser vi i øjeblikket i den konstitutionelle krise i Storbritannien.

Den slags, lad os kalde det „store politiske effekter“, er virkelig åbenbare. Hvad antropologi eller jeg som sociolog, der udfører etnografi, vil pege på, er, at vi kun kan nå frem til en kritik af de tal eller de data gennem en forståelse af deres tilblivelse og de forskellige normative, politiske og andre beslutninger, der er involveret i at skabe dem. Vi kan forstå, hvad der kommer til at udgøre en definition. Vi kan også sætte spørgsmålstegn ved den definition, gøre den til noget, der skal udfordres, og sige: Der er andre muligheder. Hvis vi skal bruge data, lad os sige om de hjemløse eller om migranter, er vi nødt til virkelig at forstå og klarlægge typerne af normative og politiske valg, der indgår i deres produktion. Jeg tror kun, at vi kan sætte spørgsmålstegn ved og udfordre dem på det grundlag. Ellers kommer vi ind i en debat om såkaldt alternative fakta: „Dette antal eller dette antal?“

Klaus: Og hvem prøver du at kommunikere disse fund til? Hvem skal arbejde med det, som du finder, når du åbner processerne op?

Som forsker er min første pligt rettet mod ny viden. Det er det, jeg gerne vil bidrage til, og jeg tror egentlig, at det er alles kald. Derudover henvender jeg mig, i den udstrækning jeg kan, til politiske beslutningstagere og til den gruppe, som jeg kalder statistikere. Men heller ikke for på en måde at fortælle dem, at de er forkert på den, eller at de er nødt til at genoverveje deres praksisser, men derimod for at drage opmærksomhed mod bestemte antagelser, som de måske har, og hvor jeg måske kan foreslå en anden måde at tænke på, der siger „Hvis vi demokratisk er blevet enige om at mobilisere data til fordel for befolkningen eller for det fælles bedste, er vi også nødt til at understrege nødvendigheden af at lave data, der har demokratisk legitimitet.“ Hvor skal den legitimitet komme fra? Jeg tror, at den kommer fra at være meget klar omkring grundlaget for, hvordan det bliver skabt og lavet. Jeg tror, at det er det, som sådanne studier, som jeg og mange andre laver, potentielt kan bidrage med.

Jeg overvejede dog også, om dit spørgsmål måske også ville have en mere epistemologisk dimension. Når jeg taler om praksisser, er vi del af den her bevægelse, som nogle mennesker kalder „en praksisvending“, som kom mod slutningen af det 20. århundrede, hvor meget samfundsvidenskabelig teori begyndte at bevæge sig væk fra at tænke på strukturer og systemer som konfigurerende sociale fænomener og i stedet så praksisser som det, der skaber de ting, vi ender med at kende, og den viden og de fakta, vi deler. De er produkter af praksisser, og ikke top-down-strukturelle processer. Det er den slags epistemologisk stand-

punkt, som jeg tror er vigtigt for forståelsen af praksis, og som jeg og flere er tilhængere af. Det åbner dernæst for at se, at praksisser har en masse kvaliteter, som vi bliver nødt til at undersøge. De er kropsliggjorte, de involverer materiel og teknologisk mediering samt arrangementer, som gør dem mulige og får dem til at ske. De er også situerede. De er kontingente. Vi har planer, men så har vi også handlinger, som Lucy Suchman så berømt har sagt. Det er, når vi er opmærksomme på det, at vi kan lære noget nyt.

Brit: Hvordan udfordrer dataficering vores egne videnskabende praksisser, og hvordan udfordrer dataficering vores metoder?

Jeg tror, det drager opmærksomhed mod vores egen skabelse af etnografiske data. Det kræver en refleksivitet om, hvordan vi også i høj grad konstruerer, hvad der er data, og igennem vores narrativer bringer visse data i spil ud fra, hvad vi lægger mærke til, og hvad vi ikke lægger mærke til. Så vi er i høj grad en del af dét, vi selv undersøger og nogle gange kritiserer. Jeg tror ikke, det kun drager opmærksomhed mod etnografiske metoder, men mod enhver metode. Overordnet set er min interesse metode og herunder samfundsvidenskabelige metoder, men også metoder brugt i politisk styring. Og det er kritik af, når tilgangen til metoderne bliver taget som en selvfølge; når det overses, at metoderne inkluderer enten implicitte eller eksplicitte antagelser omkring enten objektet, der fokuseres på, eller hvad det vil sige at blive studeret. Eller som antropologer har sagt: „Hvad er felten?“ Det er ikke givet på forhånd. I forhold til dem, der beslutter, hvem de skal snakke med – tager de kun menneskelige aktører med i deres analyse? Eller inkluderer de også andre aktanter, herunder teknologier osv.? Og hvordan taler teknologi? Hvordan agerer teknologi? Og hvordan adresserer man så og kommunikerer om teknologier? Så jeg tror, det bibringer spørgsmål omkring alle de ting, omkring vores egen praksis, men også de praksisser, som vi undersøger og søger at kritisere.

Klaus: Man kunne sige, at der også er et behov for at gentænke, hvad der tæller som antropologiske data. Historisk har det været diskuteret, i hvilken grad for eksempel dokumenter kunne analyseres antropologisk. Og når nu store dele af det sociale liv, som plejede at være objektet for de antropologiske studier, bliver dataficeret, og når objektet, du gerne vil undersøge, ikke er tilgængeligt for fænomenologisk engagement på samme måde som deltagerobservation, udfordrer det så også, hvad der tæller som antropologiske data?

Ja.

Klaus: Rejser det så også spørgsmål om, hvad der tæller som antropologisk viden?

Det tror jeg absolut, at det gør. Jeg ved ikke, om vi har klare svar på det. Jeg tror, at når vi taler om dataficering nu, er det med den slags overvejelser in mente: Hvad betyder det her for selve vores praksis og videnskabelse? Og hvordan ændrer vi de praksisser? Et parallelt eksempel kunne komme fra den måde, jeg og andre har tænkt på det, vi kalder „digital sociologi“ eller „digital etnografi“. Altså opdagelsen af, at meget socialt liv sker gennem digitale teknologier.

Hvordan konceptualiserer man ikke blot metode, men også det, der sker derude? Og hvordan bliver *det digitale* udført i hverdagslivet? Er det bare at tweete? Er det, hvordan man søger på nettet og bruger søgemaskiner osv.? Jeg tror, at den slags spørgsmål bliver helt centrale. Og jeg tror, at vi i de samfundsvidenskabelige discipliner kæmper med at forstå det fænomen. At disse er væsentligt anderledes praksisser og helt andre former for socialitet, der ikke lader sig forstå gennem vores metodiske standardrepertoire eller vores standardkoncepter. Og jeg tror, at det er her, vi prøver at gentænke nogle fundamentale ting. Jeg tror, at der bliver arbejdet godt på det, men at vi i en bredere forstand stadig kæmper med måderne, hvorpå vi skal gentænke de praksisser.

Klaus: Og der er sikkert også en udvikling i forhold til vores forskningsetik, som sker samtidig med det epistemologiske engagement, ikke? Vi prøver at finde ud af, hvordan vi undgår at blive en del af en økonomi, der består af overvågning af og rådighed over folks data.

Præcis. Vi kan nemt blive indblandet i det gennem vores egen genbrug af data, altså ved at analysere data, som er genereret gennem forskellige store platforme, hvilket nylige skandaler såsom Cambridge Analytica smertefuldt har demonstreret. Er vi så også indblandet i eksempelvis de kommercielle motiver, som IT-selskaberne bag de platforme har? Jeg tror, at det er meget svært at afstå fra det og sige: „Vi bruger det til et forskningsmæssigt formål, så derfor er det nødvendigvis godt.“ Hvad er vores etiske ansvar over for de subjekter, der har været en del af produktionen af de data, og som ikke har haft muligheden for at sige „nej“?

Brit: Til slut vil vi gerne spørge dig, hvad der efter din mening er den vigtigste lektie fra etnografiske studier af dataficeringsprocesser? Og for hvem?

En af de ting, som jeg implicit har sagt, er, at datapraksisser er performative. Og hvad det betyder er, at hvis vi går tilbage til eksemplet med de hjemløse – spørgsmålet om, hvor mange hjemløse mennesker, der er i den europæiske union – så er det ikke noget, som vi bare kan gå rundt og tælle op. Måderne, hvorpå vi definerer det, og de praksisser, hvorved en person bliver inkluderet eller ekskluderet, ender med at udgøre det, vi anerkender som hjemløse mennesker i EU.

Jeg tror, at det åbner op for to vigtige ting. For det første er der ikke kun én måde, hvorpå vi kan dataficere et fænomen. Vi kan tilgå ethvert fænomen, uanset hvad vi er interesseret i – om det er en befolkning eller noget andet – og på forskellige måder og med forskellige forståelser ende med at få forskellig viden om det. Det er den slags mulighed, som folk som Annemarie Mol kalder „ontologisk politik“, som performative forståelser åbner op for. Jeg tror, at det er en åbning for mulighed og håbefuldhed – og ikke bare kritik. Den anden ting er, at vi som forskere kan få ting til at ske på andre måder, af andre politiske årsager og på baggrund af andre normative forståelser. Hvad er det for et gode, som vi søger at opnå kollektivt? Og hvordan oversætter vi det så bedst til de måder, hvorpå vi producerer viden om fænomenet? Så skabelsen af data handler både om at tage ansvar og stå til ansvar: Vi er ansvarlige for, hvad vi foretager os gennem data, og hvad der bliver udført gennem data. Data kan have store konsekvenser for mennesker – som de hjemløse. Disse konsekvenser er vigtige for os alle sammen som borgere i et demokrati.

Oversat af Brit Winthereik og Klaus Høyer

Note

1. Evelyn Ruppert er professor ved Institut for Sociologi på Goldsmiths, University of London. Hun forsker blandt andet i datasociologi, databeskyttelse, Big Data, socialvidenskabelige metoder og science and technology studies (STS). Hun er også grundlægger og redaktør på Sage open access-tidsskriftet Big Data & Society: Critical Interdisciplinary Inquiries.